

Υπάρχουν οι Μελανές Οπές;

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΣΤΕΡΓΙΟΥΛΑΣ

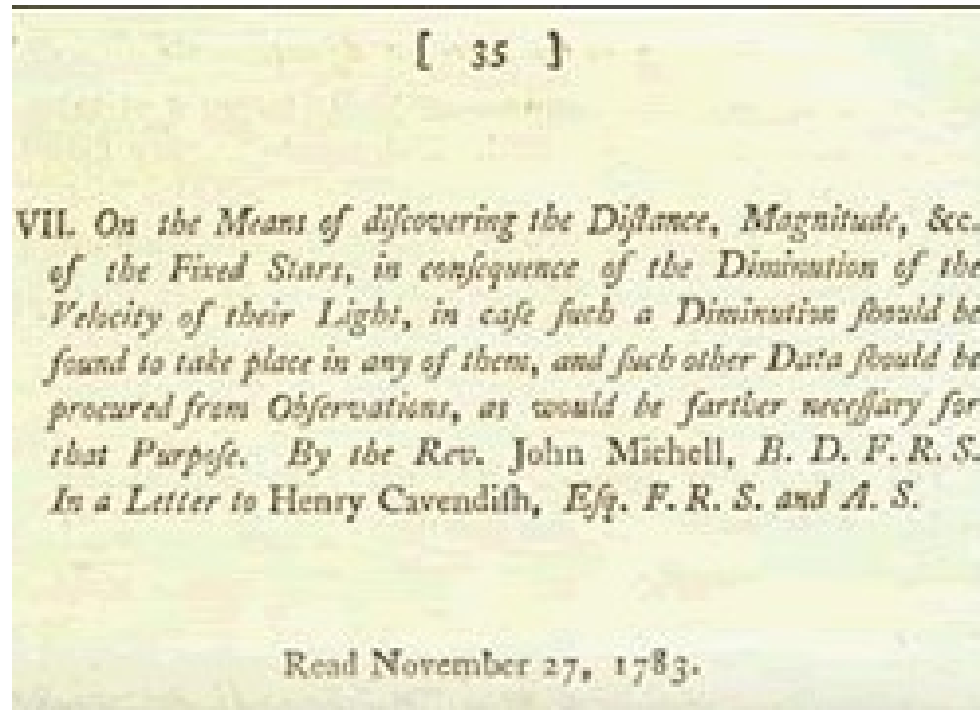
ΤΜΗΜΑ ΦΥΣΙΚΗΣ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Θεσσαλονίκη, 10/2/2014

Σκοτεινοί αστέρες

1783: Ο **John Michell** ανακαλύπτει την έννοια ενός **σκοτεινού αστέρα**, από τον οποίο το φως (υπό την επίδραση της βαρύτητας) δε μπορεί να Διαφύγει)

Η έννοια αυτή αγνοήθηκε, όταν απορρίφθηκε η Νευτώνεια θεωρία της σωματιδιακής φύσης του φωτός.

Η αρχή της ισοδυναμίας

6^{ος} αιώνας: Ο Ιωάννης Φιλόπονος περιγράφει ότι

«αν αφήσει κανείς ταυτόχρονα δυο σώματα με διαφορετικές μάζες να πέσουν από το ίδιο ύψος, θα φτάσουν στο έδαφος στον ίδιο χρόνο»

Δηλαδή, η βαρύτητα προσδίδει επιτάχυνση στα σώματα ανεξάρτητη από τη μάζα τους!

Αυτό μπορεί να συμβαίνει, μόνο εάν η μάζα αδράνειας m_a είναι ίση με τη βαρυτική μάζα m_b .

$$F = m_a a = G \frac{m_b M}{r^2}$$

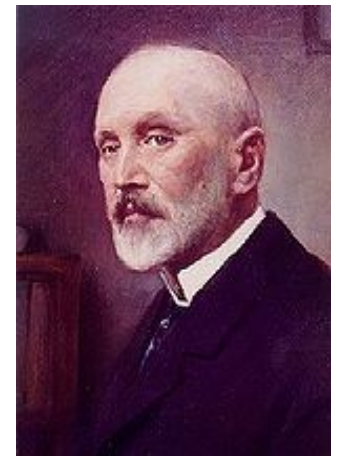
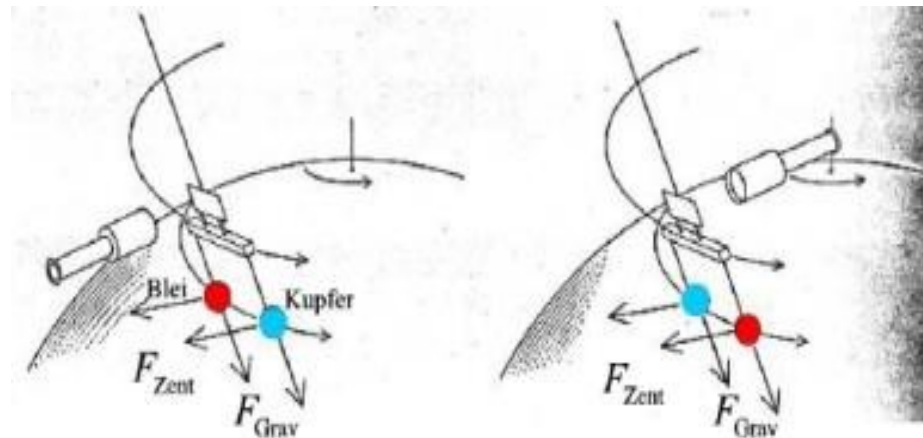
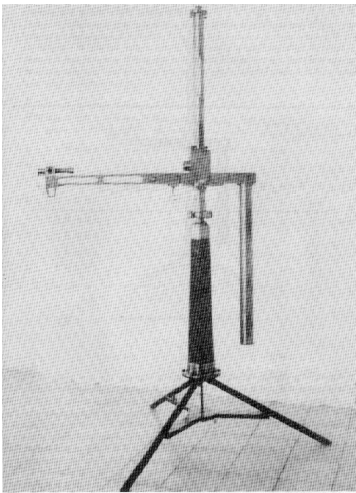
17^{ος} αιώνας: Γαλιλαίος: πειραματική επαλήθευση

Η αρχή της ισοδυναμίας

1880: Eötvös: πειραματική επαλήθευση

μάζα αδράνειας = βαρυτική μάζα

με σχετική ακρίβεια 10^{-8} .

Σήμερα: LLR: σχετική ακρίβεια 10^{-13}

Έλεγχος της Αρχής της Ισοδυναμίας

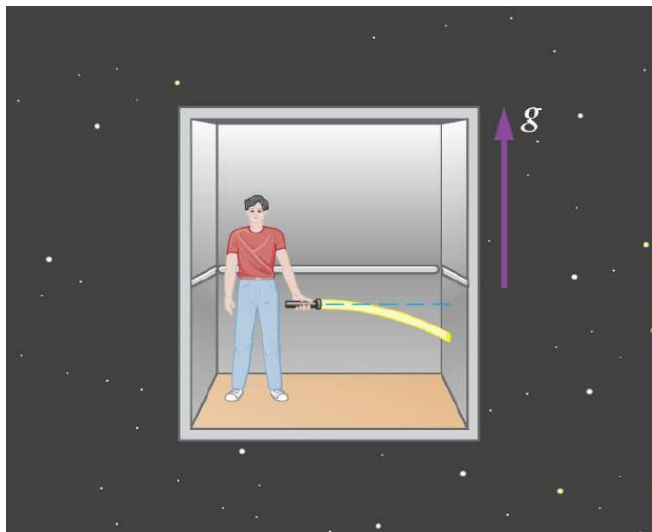
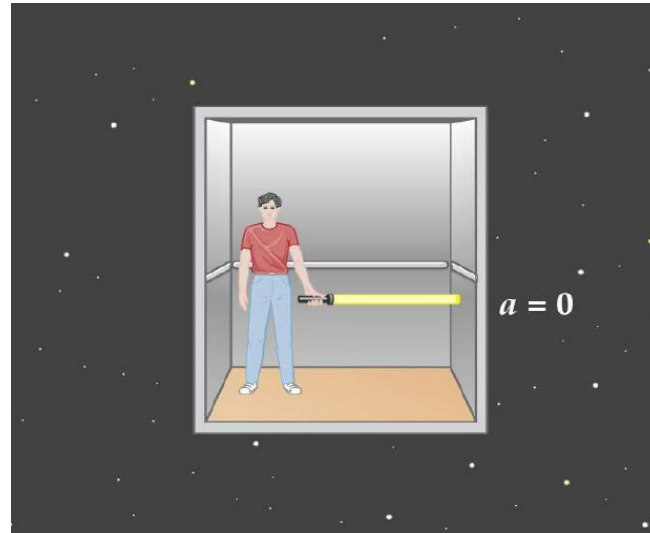
Με αποστασιόμετρα Laser, μετράται η απόσταση Γης-Σελήνης, με ακρίβεια χιλιοστών του μέτρου. Χρησιμοποιούνται ανακλαστήρες που τοποθετήθηκαν κατά τις αποστολές Apollo και Lunokhod.

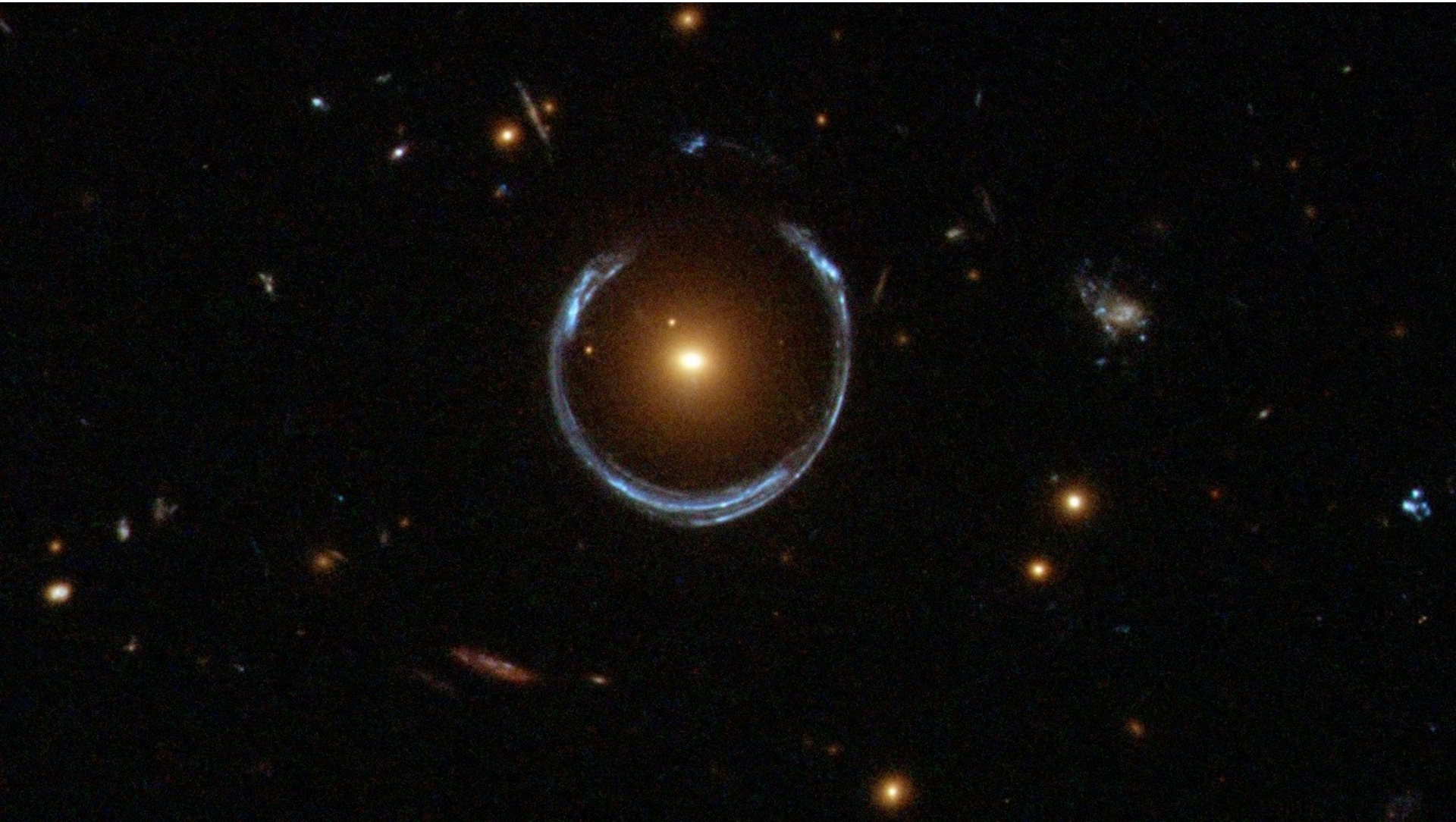
Στο μέλλον: μέτρηση της απόστασης Γης-Άρη με αποστασιόμετρα Laser!

Η αρχή της ισοδυναμίας

1907: Ο Einstein αποδεικνύει με βάση την αρχή της ισοδυναμίας ότι η τροχιά των φωτονίων καμπυλώνεται από βαρυτικά πεδία.

"Δαχτυλίδι του Einstein" LRG 3-757

Ελάττωση της (κλασικής) ενέργειας φωτονίων

Η κλασική ενέργεια $E = h\nu$ ενός φωτονίου ελαττώνεται, όταν αυτό εξέρχεται από ένα βαρυτικό πεδίο.

Ένα φωτόνιο που εκπέμπεται με ενέργεια E_0 σε κάποια απόσταση r από μια πηγή βαρύτητας, θα φτάσει σε μεγάλη απόσταση με μικρότερη ενέργεια

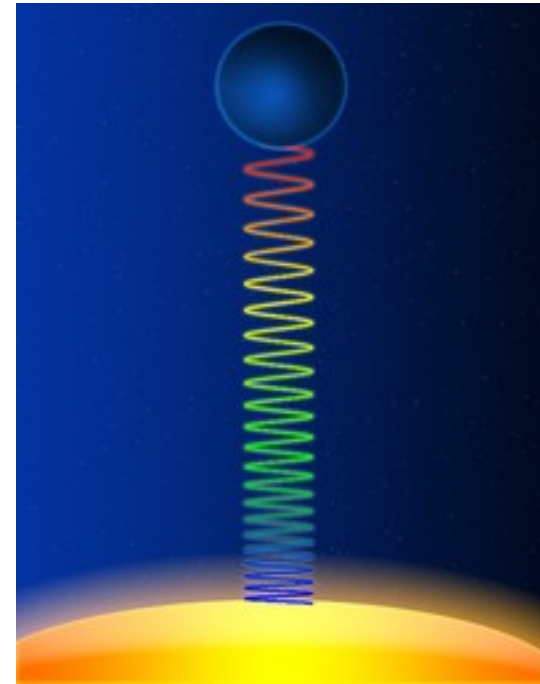
$$E = \left(1 - \frac{R_s}{r}\right)^{1/2} E_0$$

όπου R_s είναι η ακτίνα Schwarzschild.

Ένα οποιοδήποτε σώμα με μάζα M , αρκεί να συρρικνωθεί αρκετά, ώστε η ακτίνα του να γίνει ακτίνα Schwarzschild.

Ήλιος: $R_s = 3\text{km}$

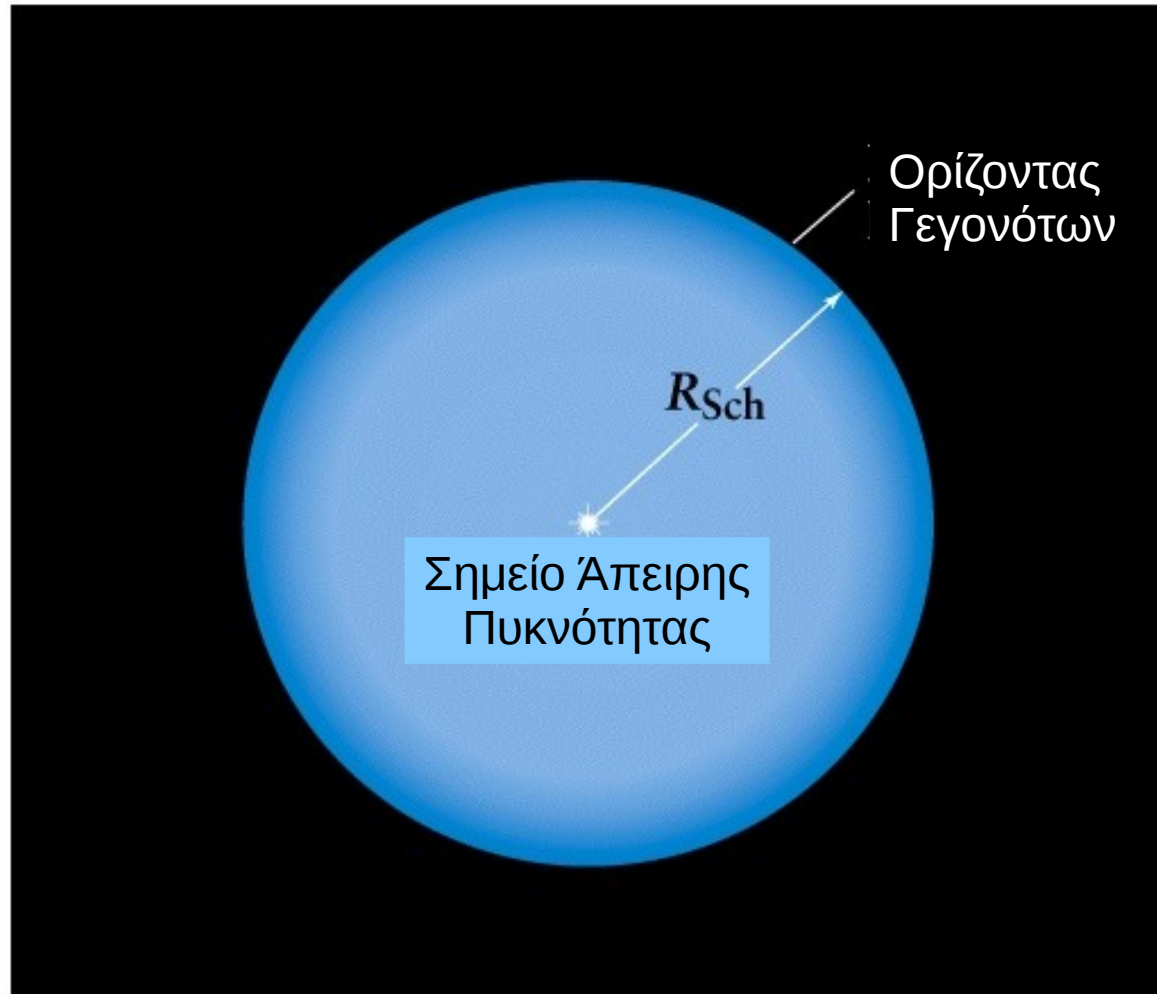
Γη: $R_s = 9\text{mm}$

Η μελανή οπή στην κλασική ΓΘΣ

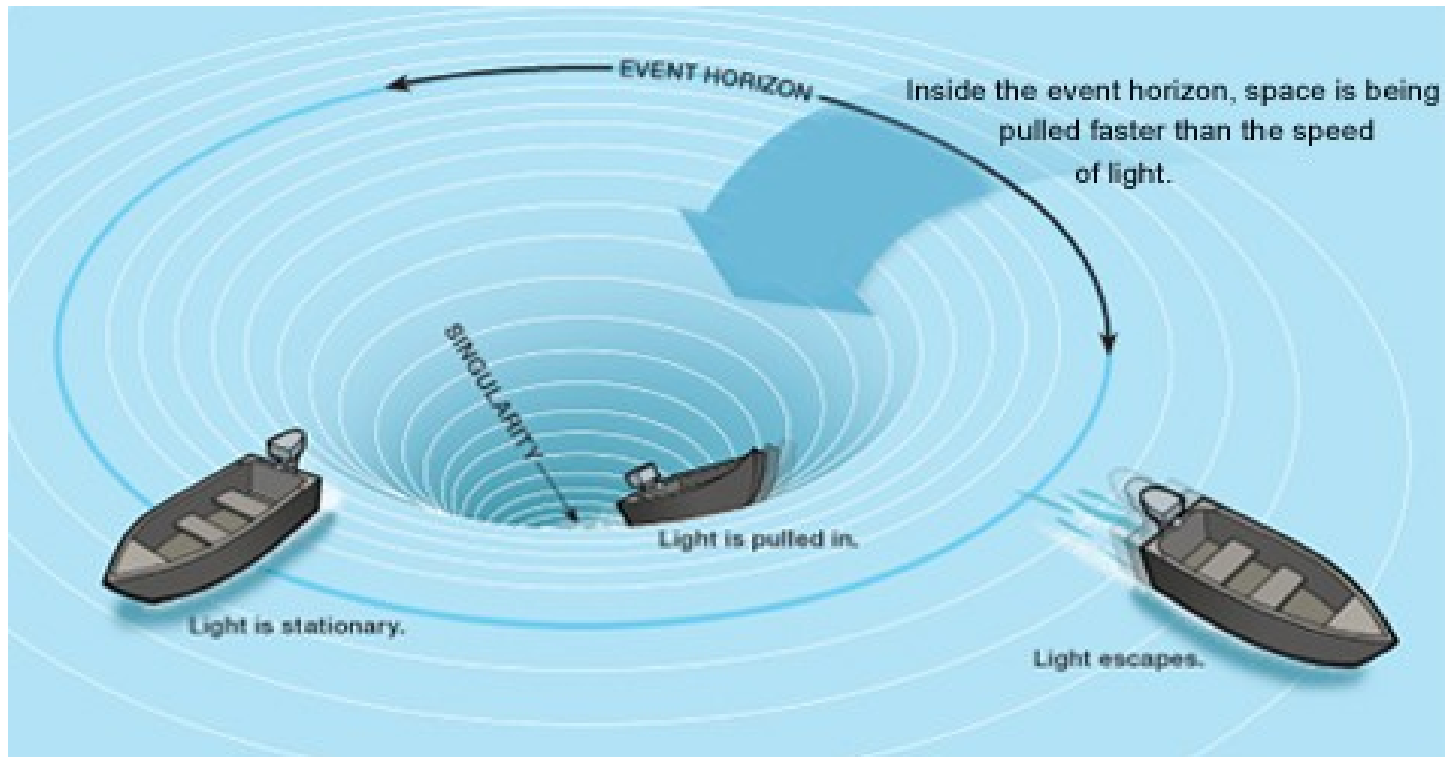
Καμιά πληροφορία δεν μπορεί να εξέλθει από την ακτίνα Schwarzschild, κι έτσι αυτή αποτελεί έναν **ορίζοντα γεγονότων**.

ΓΘΣ και μετρικός τανυστής

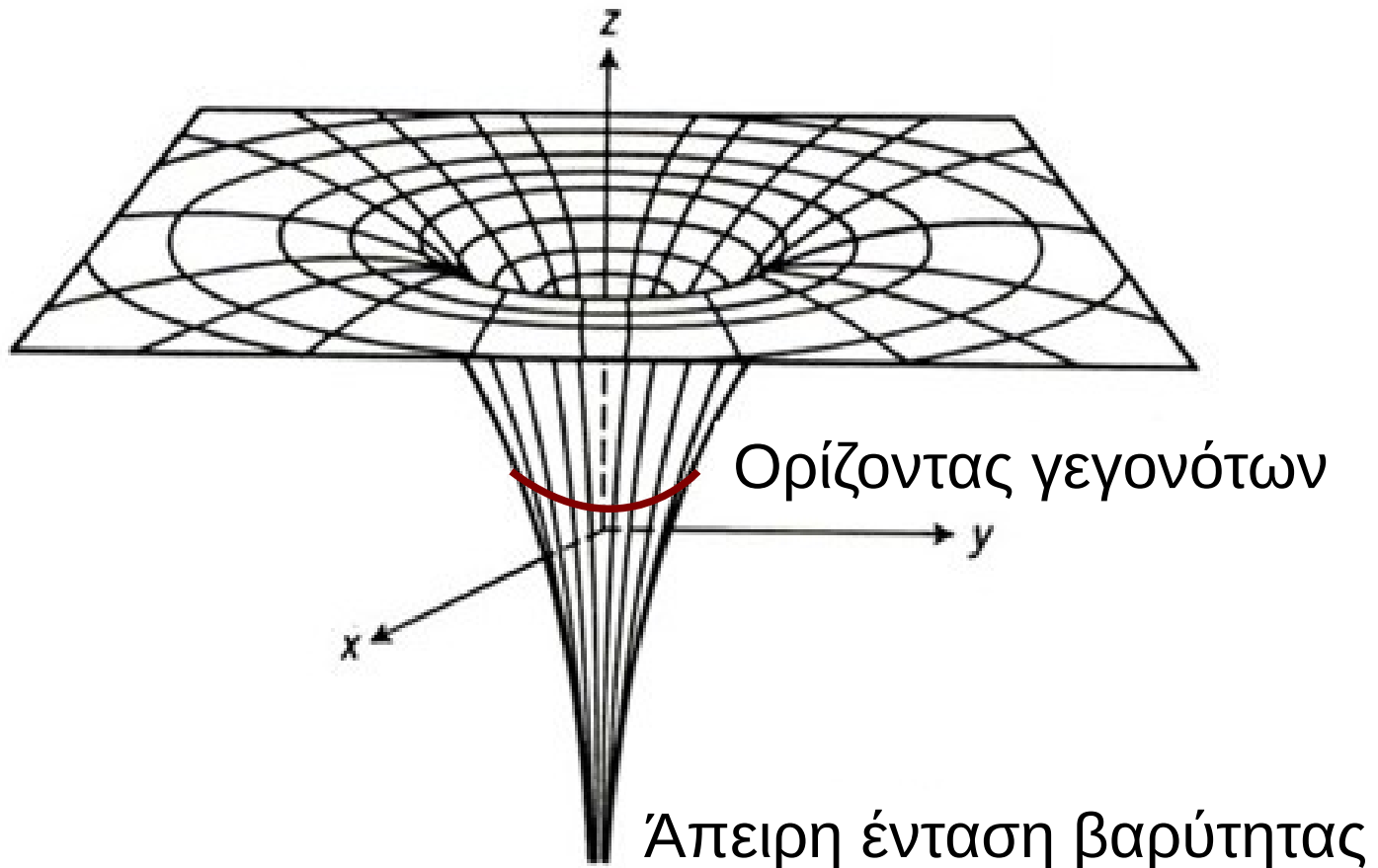
1915: Ο Einstein θεμελιώνει τη Γενική Θεωρία Σχετικότητας

Η καμπύλωση του χωροχρόνου σε 3+1 διαστάσεις περιγράφεται από έναν **μετρικό τανυστή** g_{ij} .

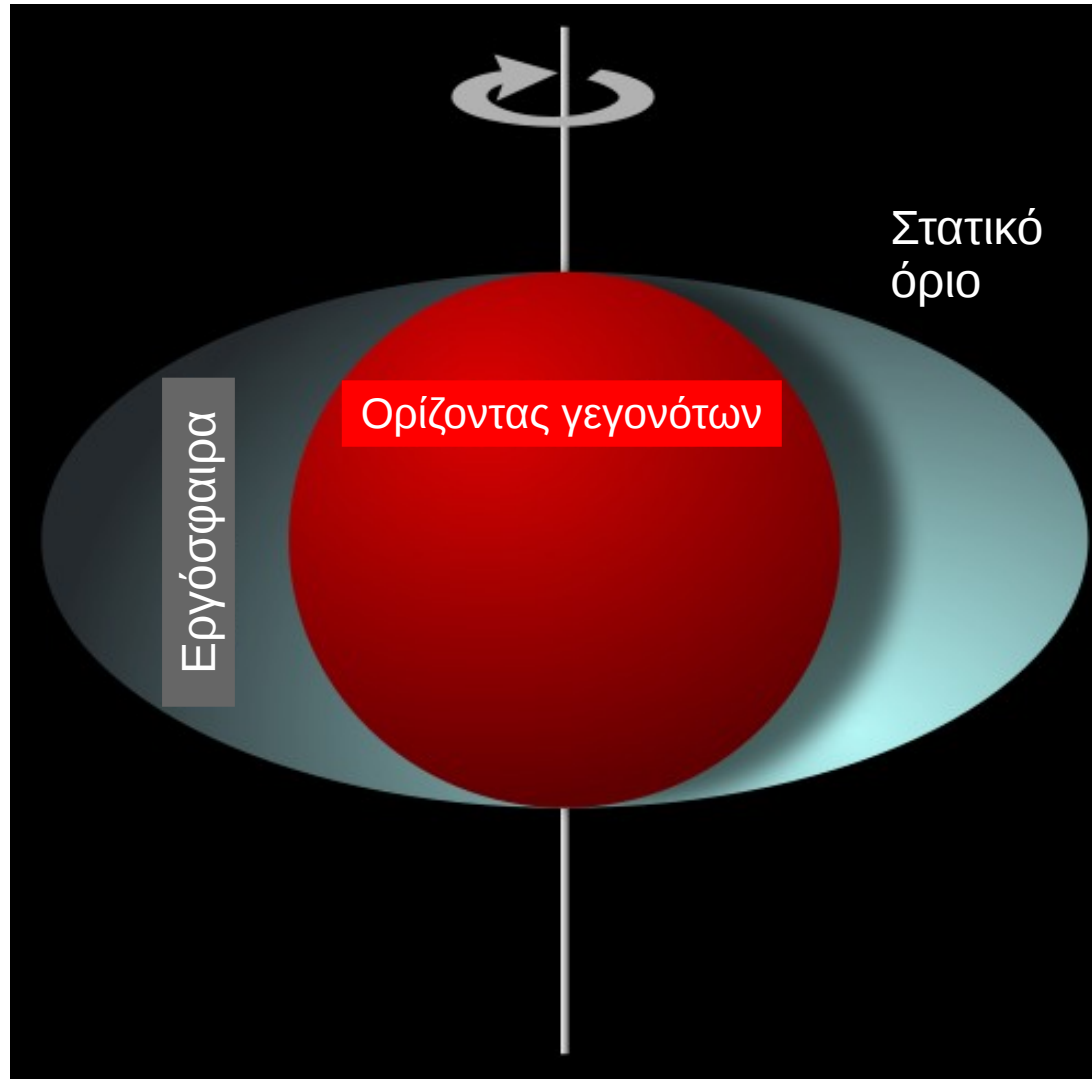
Η καμπύλωση του χωροχρόνου

Όσο πιο έντονη η βαρύτητα, τόσο πιο έντονη η καμπύλωση του χωροχρόνου.

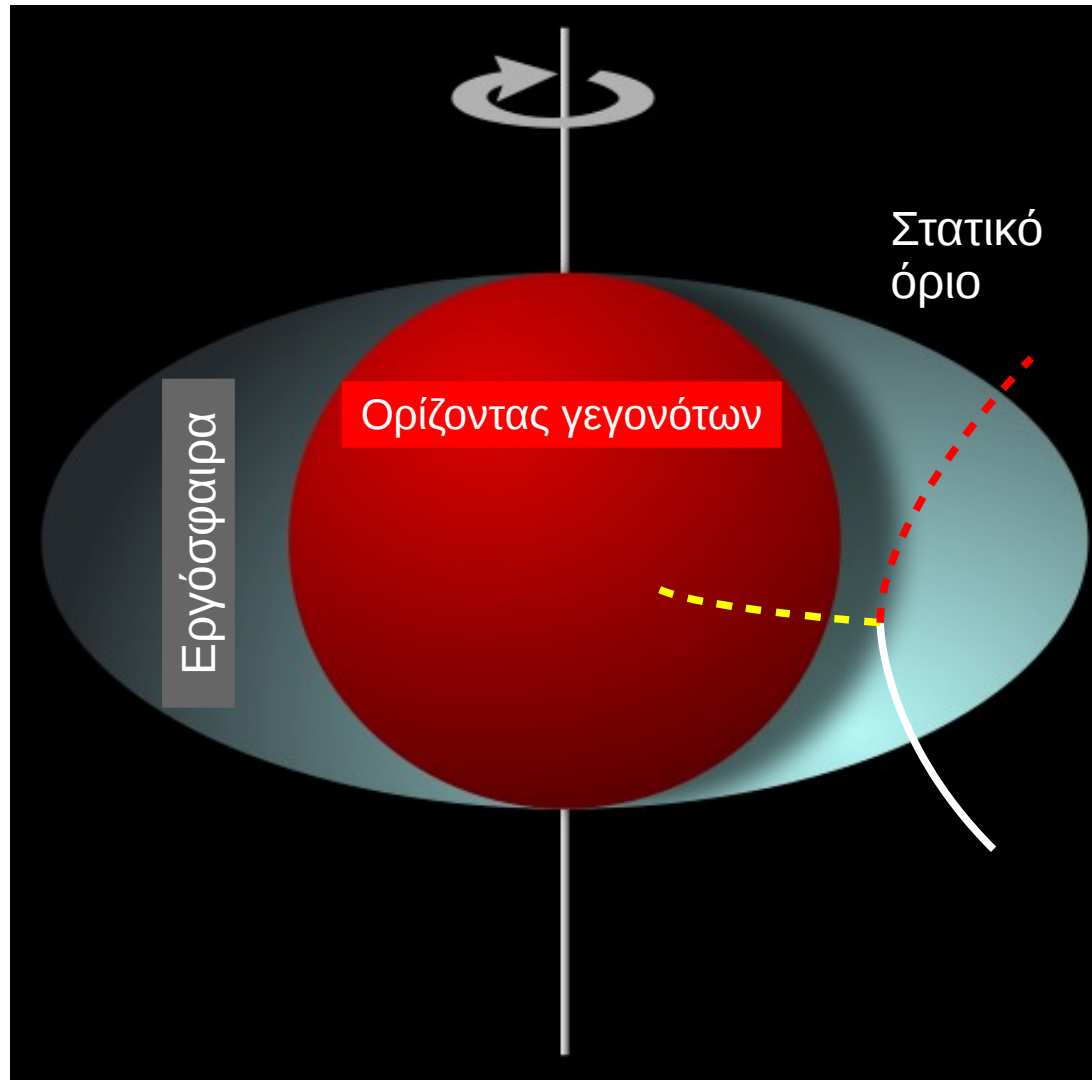
Περιστρεφόμενη μελανή οπή

Η λύση της ΓΘΣ για περιστρεφόμενες μελανές οπές ανακαλύφθηκε από τον Kerr.

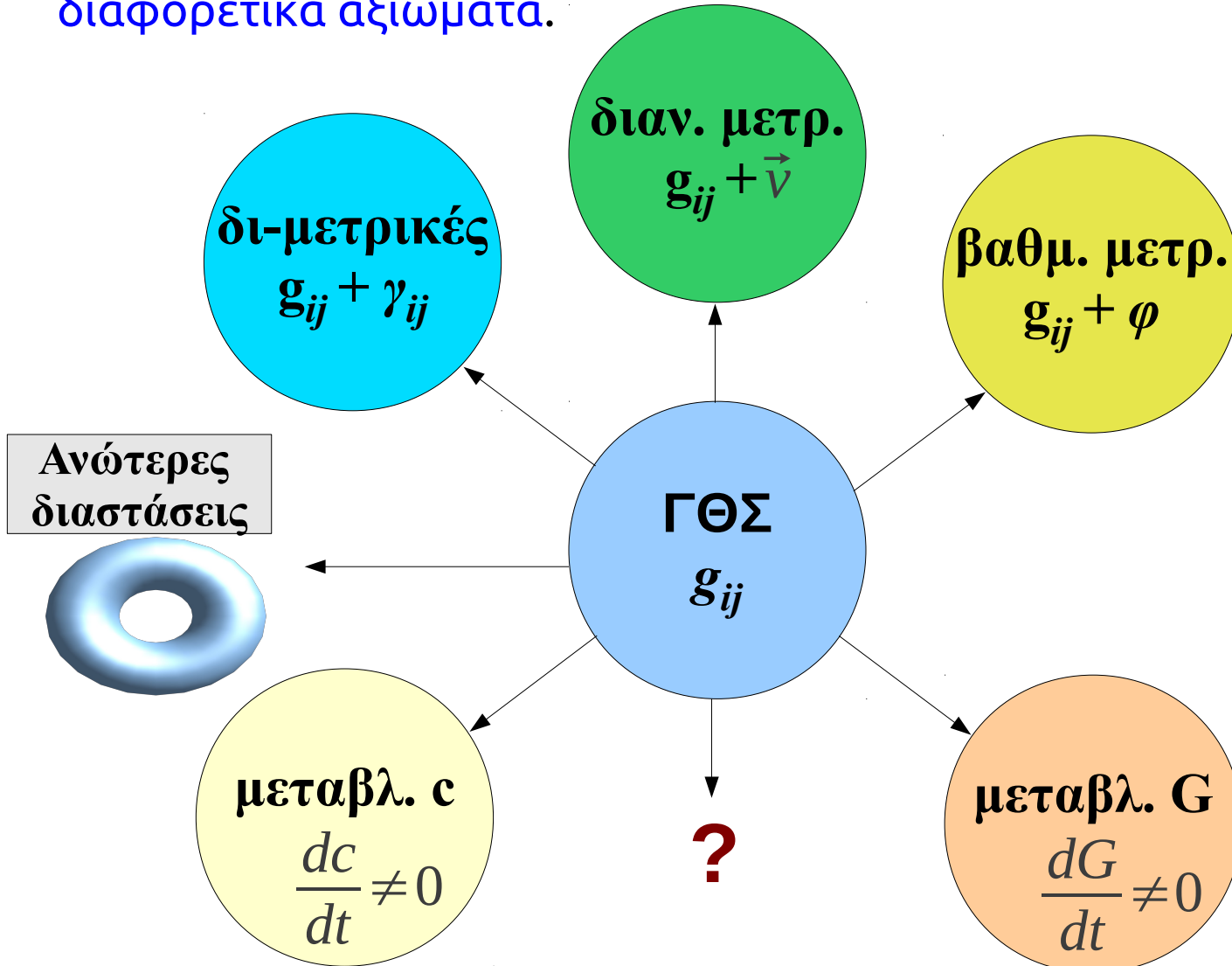
Μηχανισμός Penrose

Η διάσπαση ενός σωματιδίου εντός της εργόσφαιρας μπορεί να **εξάγει ενέργεια** από την περιστροφή της μελανής οπής.

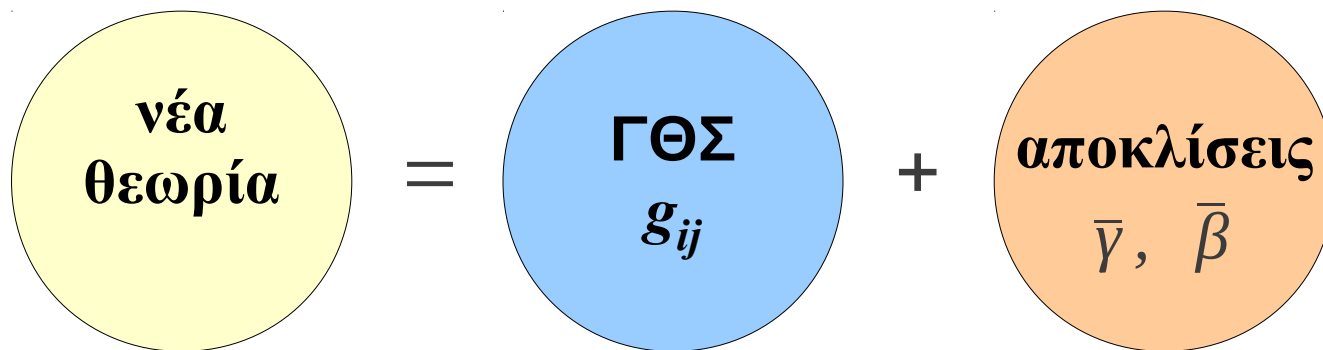
Επεκτάσεις της ΓΘΣ

Σήμερα υπάρχουν επεκτάσεις της ΓΘΣ, που βασίζονται σε διαφορετικά αξιώματα.

Επεκτάσεις της ΓΘΣ

Οι 4-διάστατες επεκτάσεις έχουν ως **βάση τη ΓΘΣ** και αποκλίνουν από αυτή κατά *10 διαφορετικές παραμέτρους*.

Οι δύο κύριες παράμετροι απόκλισης από τη ΓΘΣ είναι οι $\bar{\gamma}$, $\bar{\beta}$.

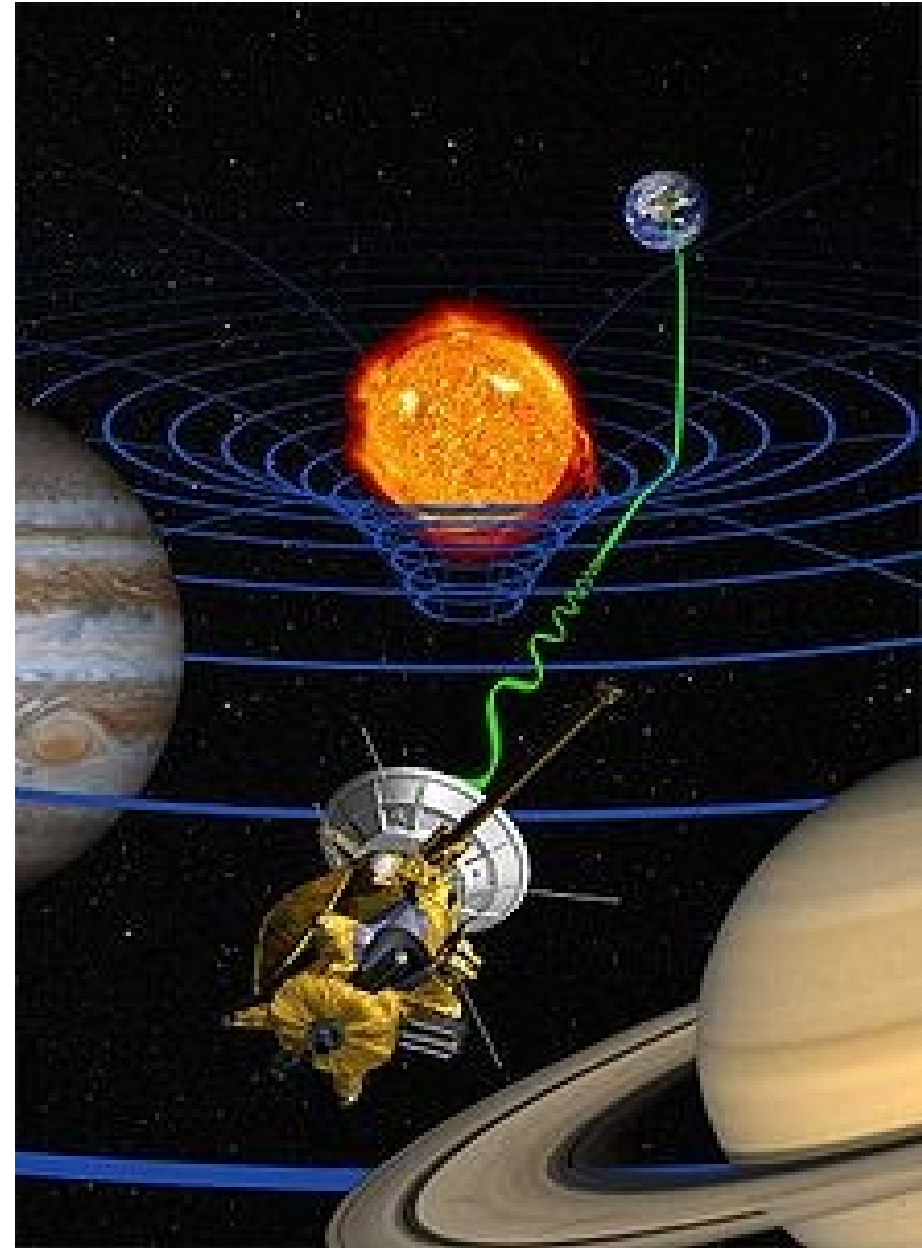
Εάν βρεθεί πειραματικά ότι έχουν **μη-μηδενικές τιμές**, τότε η ΓΘΣ θα αντικατασταθεί από μια νέα, πιο ακριβή θεωρία.

Πειραματικός έλεγχος της παραμέτρου $\bar{\gamma}$

Τα σήματα ραντάρ που έστειλε το διαστημόπλοιο **Cassini** κατά τη διάρκεια μιας έκλειψης της Γης από τον Ήλιο, έφτασαν με καθυστέρηση, λόγω της καμπύλωσης της τροχιάς των ραδιοκυμάτων.

Η παράμετρος $\bar{\gamma}$ μετρήθηκε ως

$$\bar{\gamma} \sim 10^{-5}$$

Μελανές οπές σε 5 διαστάσεις

Σε 5-διάστατες θεωρίες βαρύτητας, έχουν υπάρξουν μελανές οπές με πολύ πιο περίπλοκους ορίζοντες γεγονότων από ό,τι στη ΓΘΣ.

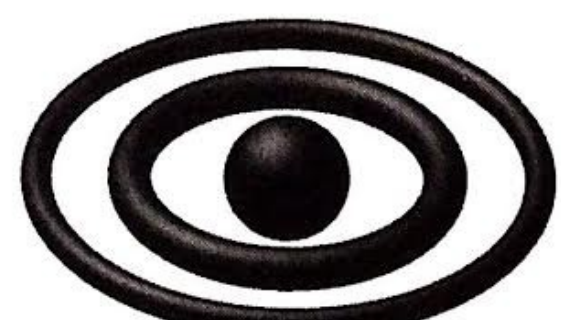
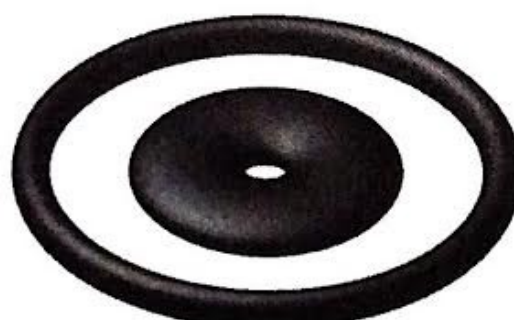
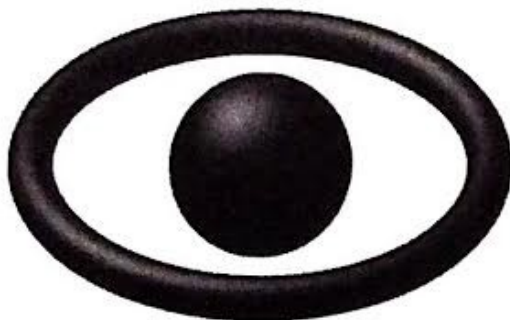
(a)

(b)

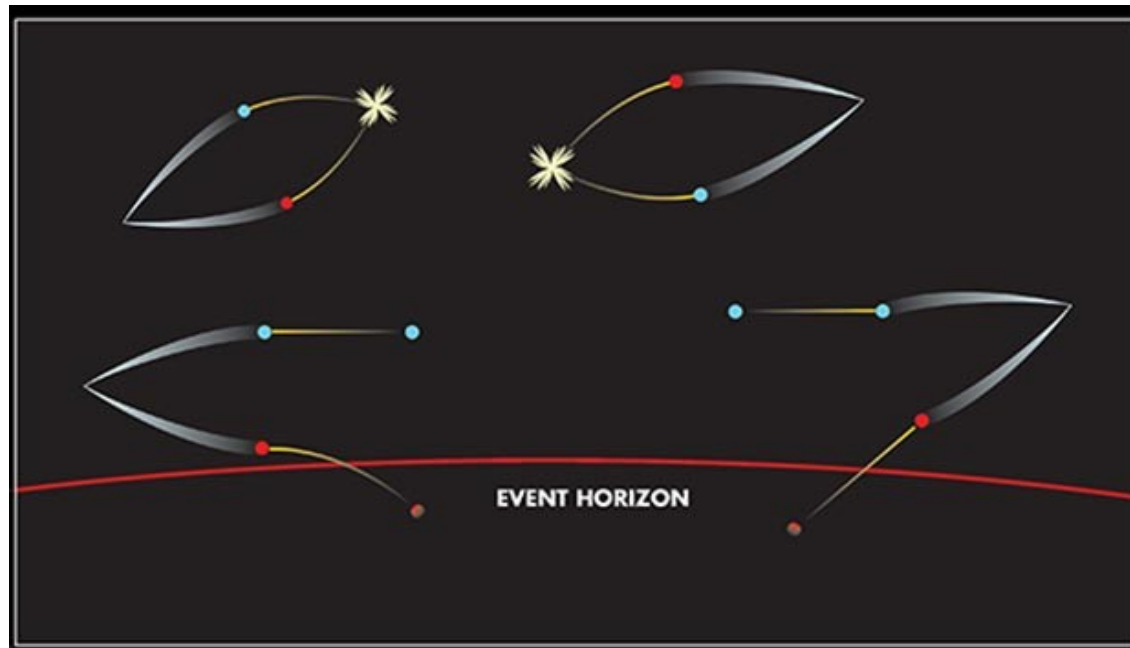

(c)

Ακτινοβολία Hawking

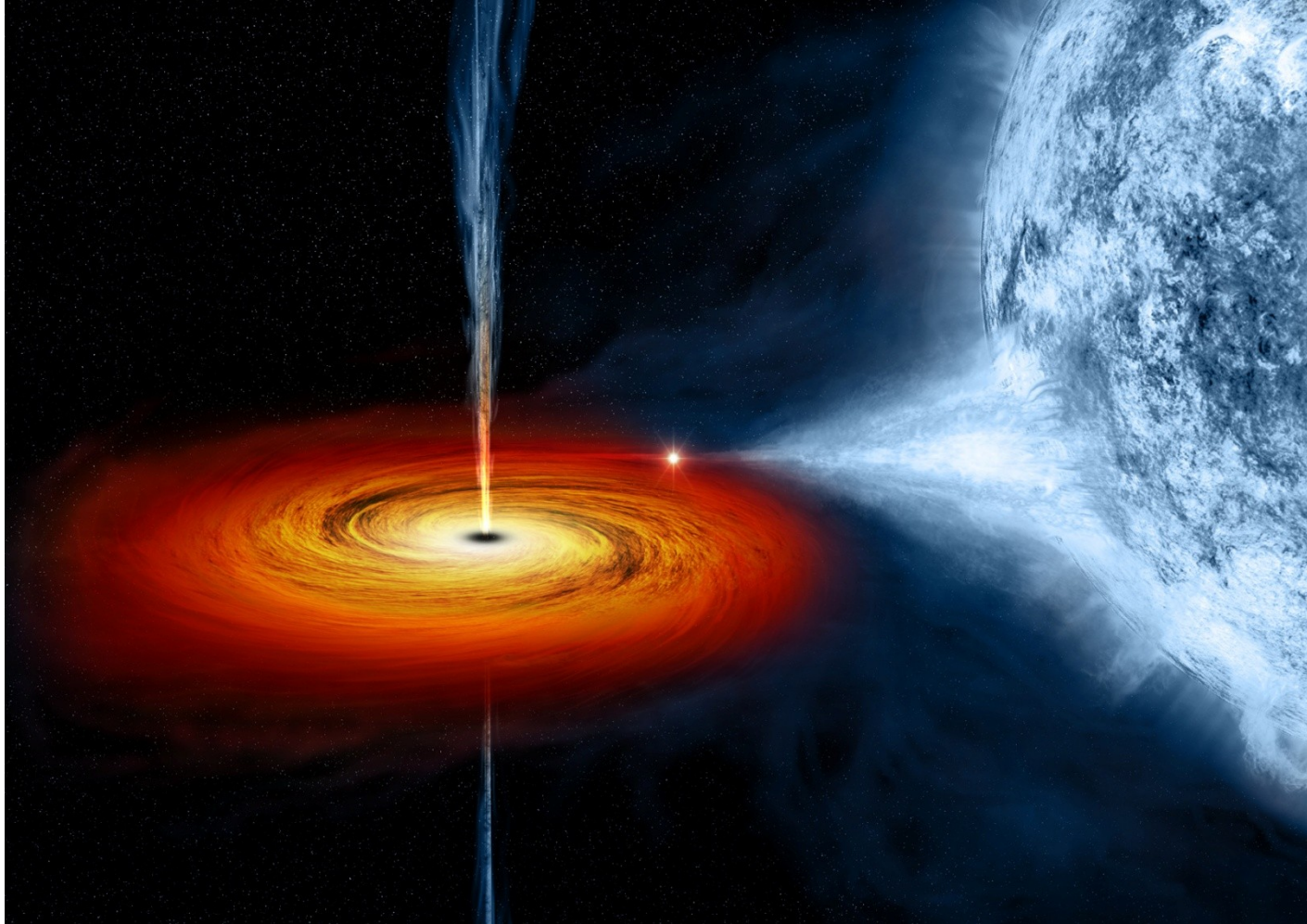
Σε πρώτη προσέγγιση, αν λάβουμε υπόψη τις κβαντομηχανικές ιδιότητες του κενού κοντά στον ορίζοντα γεγονότων, οι μελανές οπές ακτινοβολούν!

Οι μελανές οπές μάλλον δεν είναι εντελώς “μαύρες”.

Μελανή Οπή σε Διπλό Σύστημα

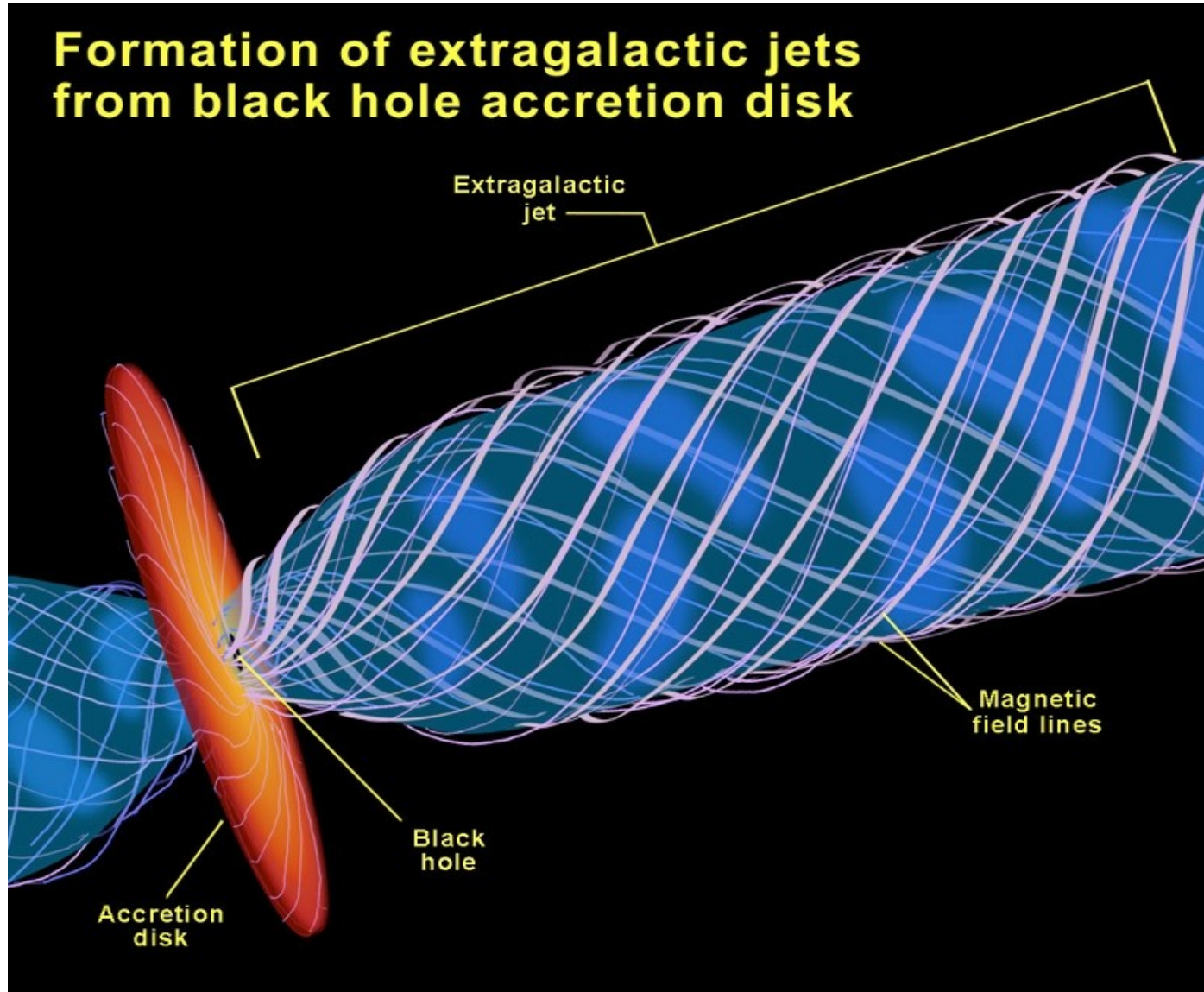
Δημιουργείται Δίσκος Προσαύξησης: Έντονη ακτινοβολία στις Ακτίνες-Χ
Δημιουργία πίδακα ύλης με ταχύτητες κοντά σ' αυτή του φωτός

(Καλλιτεχνική αναπαράσταση δίσκου προσαύξησης)

Δημιουργία Πίδακα

Ο πίδακας σταθεροποιείται από μαγνητικά πεδία.

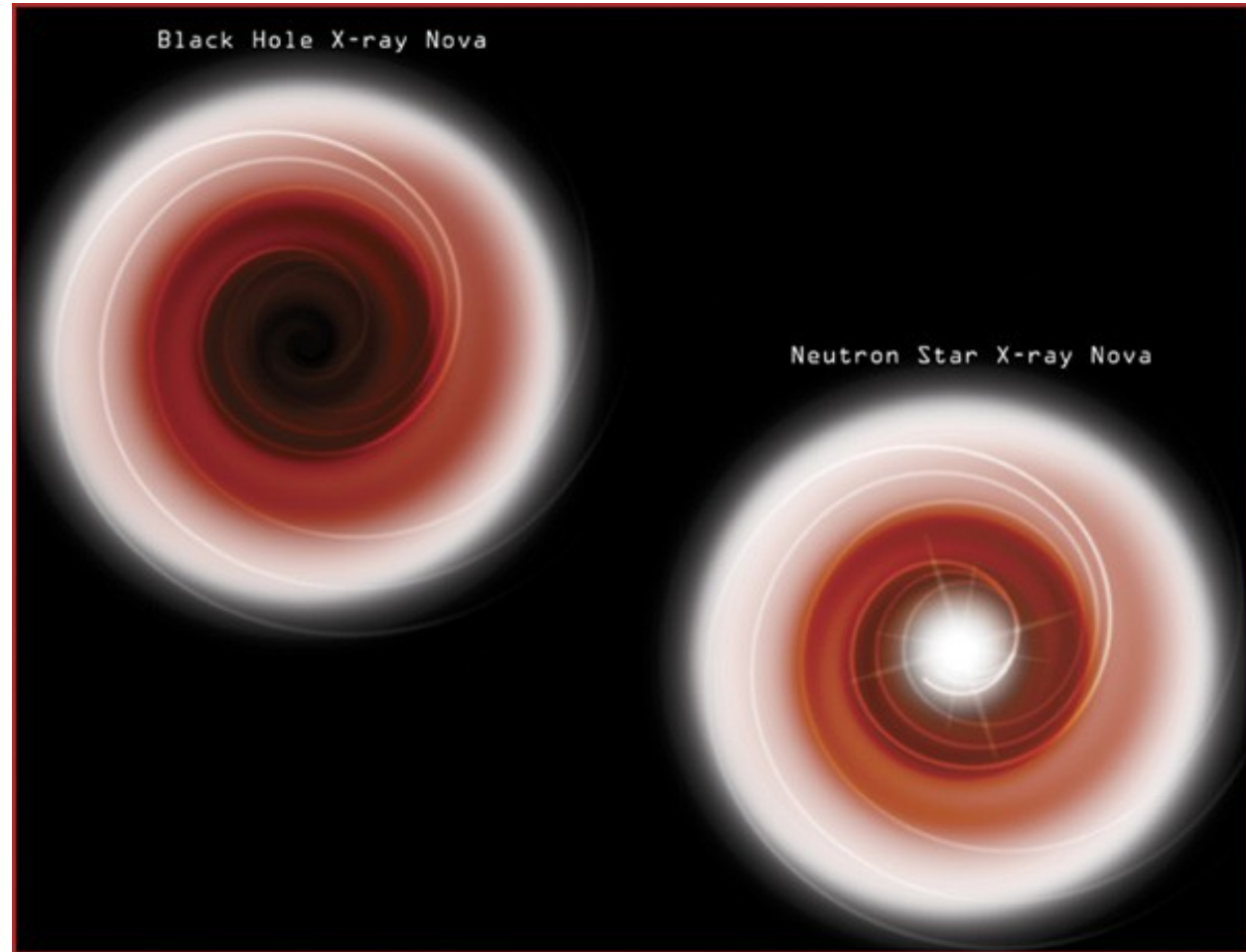
Διαφορά Μελανής Οπής και Αστέρων Νετρονίων

ΜΕΛΑΝΗ ΟΠΗ:

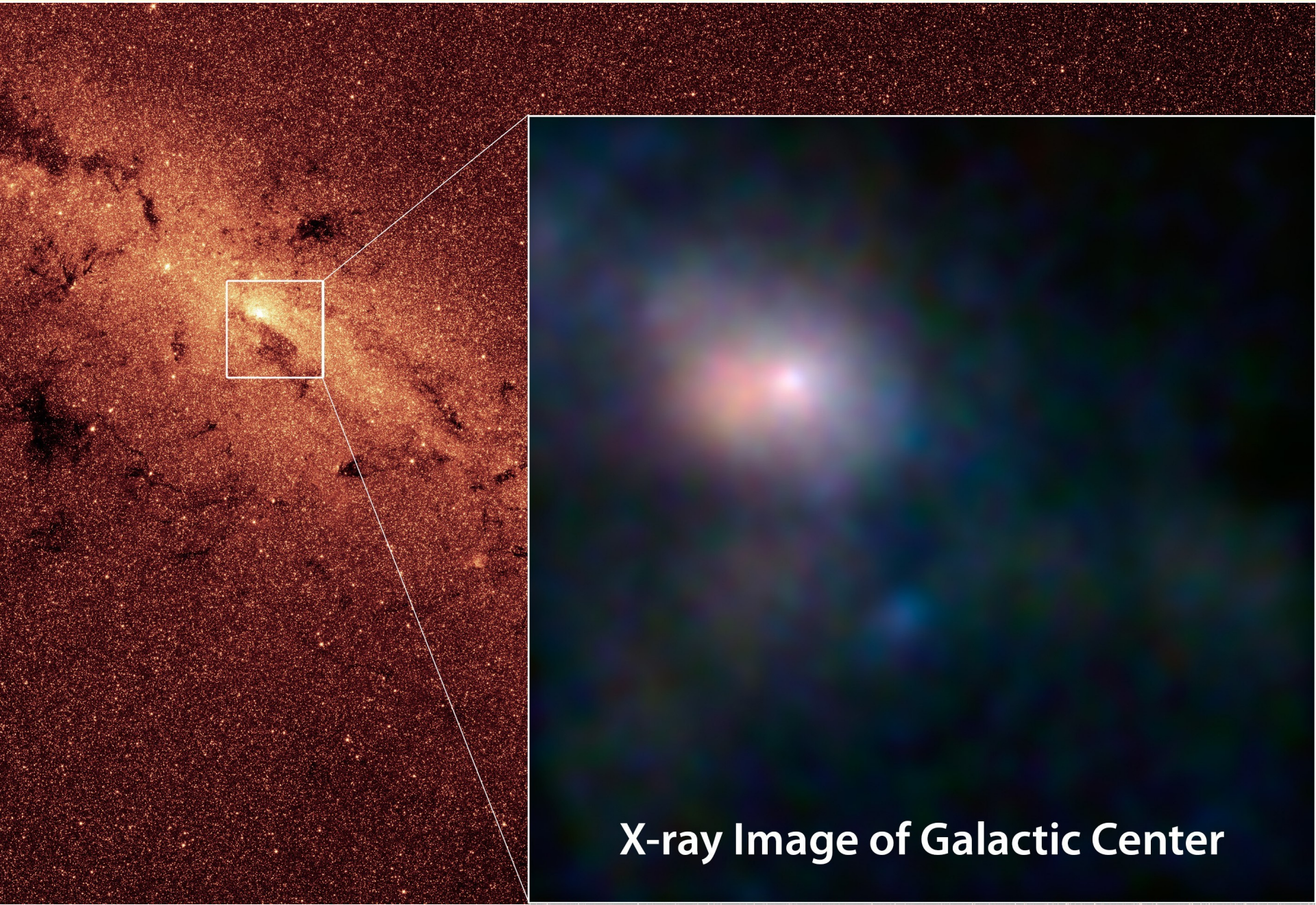
Η ύλη περνά τον ορίζοντα γεγονότων χωρίς έκλαμψη.

ΑΣΤΕΡΑΣ ΝΕΤΡΟΝΙΩΝ:

Η ύλη συγκρούεται με την επιφάνεια του αστέρα: **έκλαμψη!**

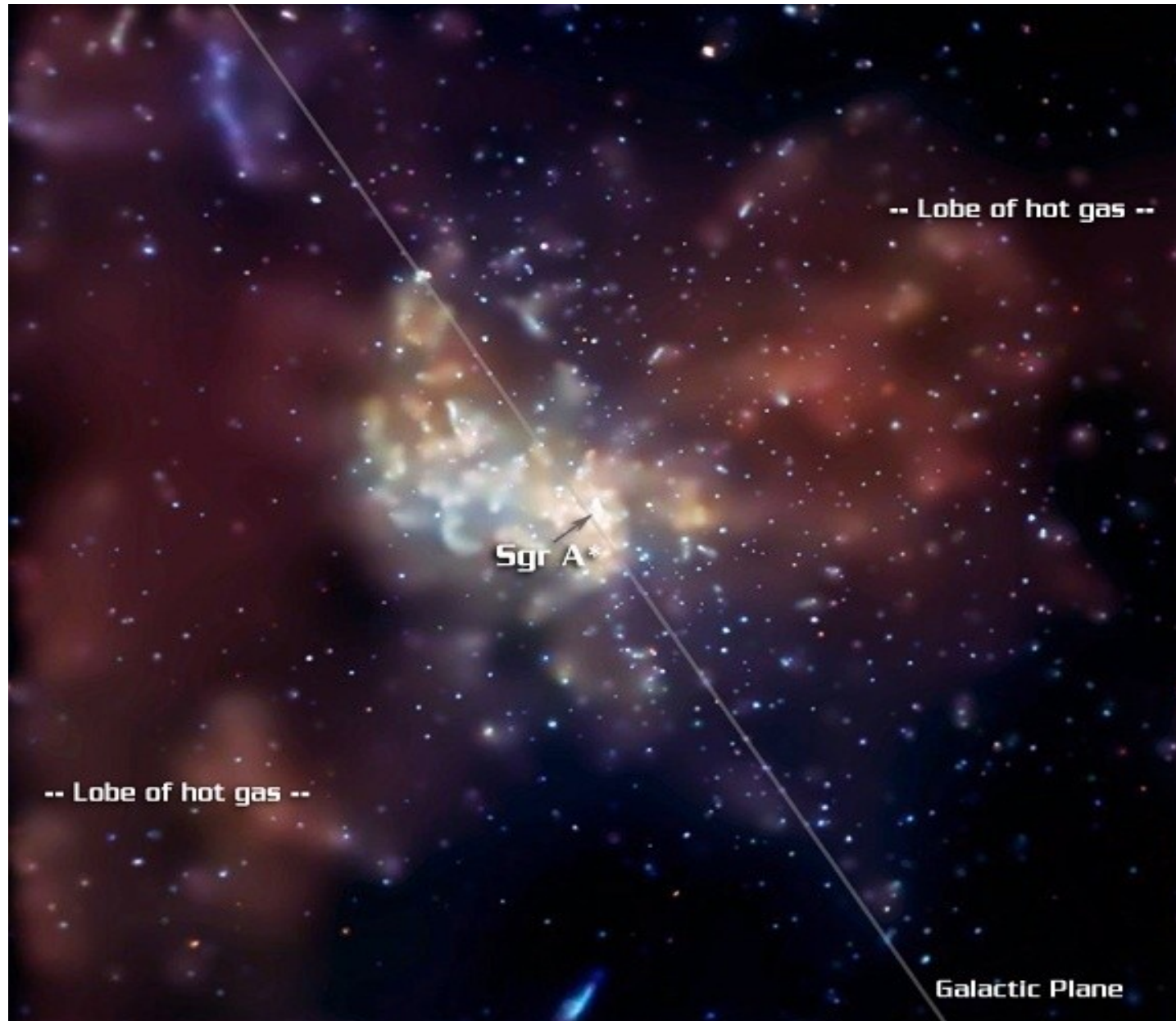

Μελανή οπή στο κέντρο του Γαλαξία (Sgr A*)

X-ray Image of Galactic Center

Μελανή οπή στο κέντρο του Γαλαξία (Sgr A*)

Μελανή οπή στο κέντρο του Γαλαξία (Sgr A*)

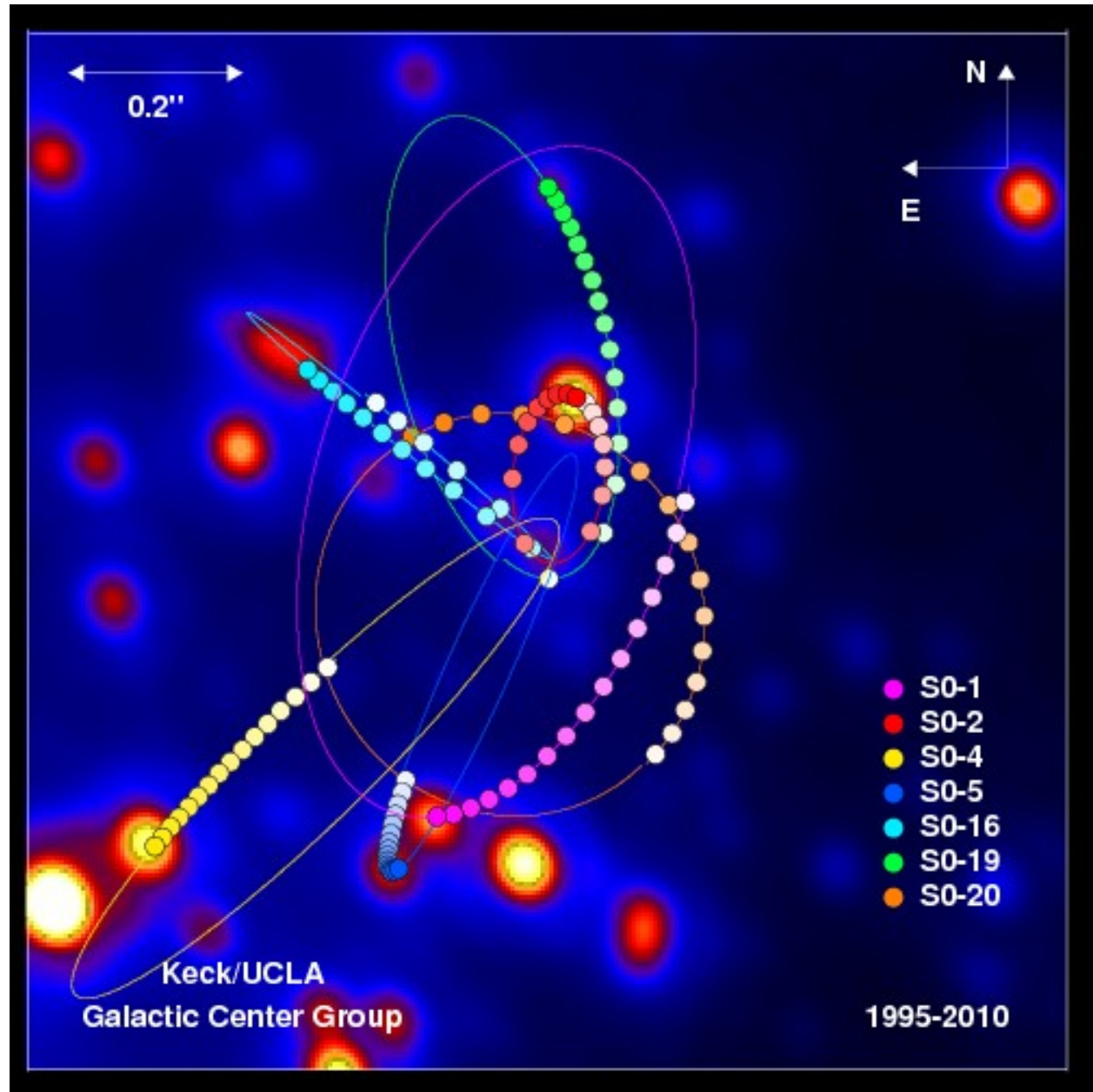
Απόσταση από εμάς:

26000 έτη φωτός

Κίνηση άστρων γύρω
από τον Sgr A*

Μάζα μελανής οπής:

4 εκατομμύρια
ηλιακές μάζες

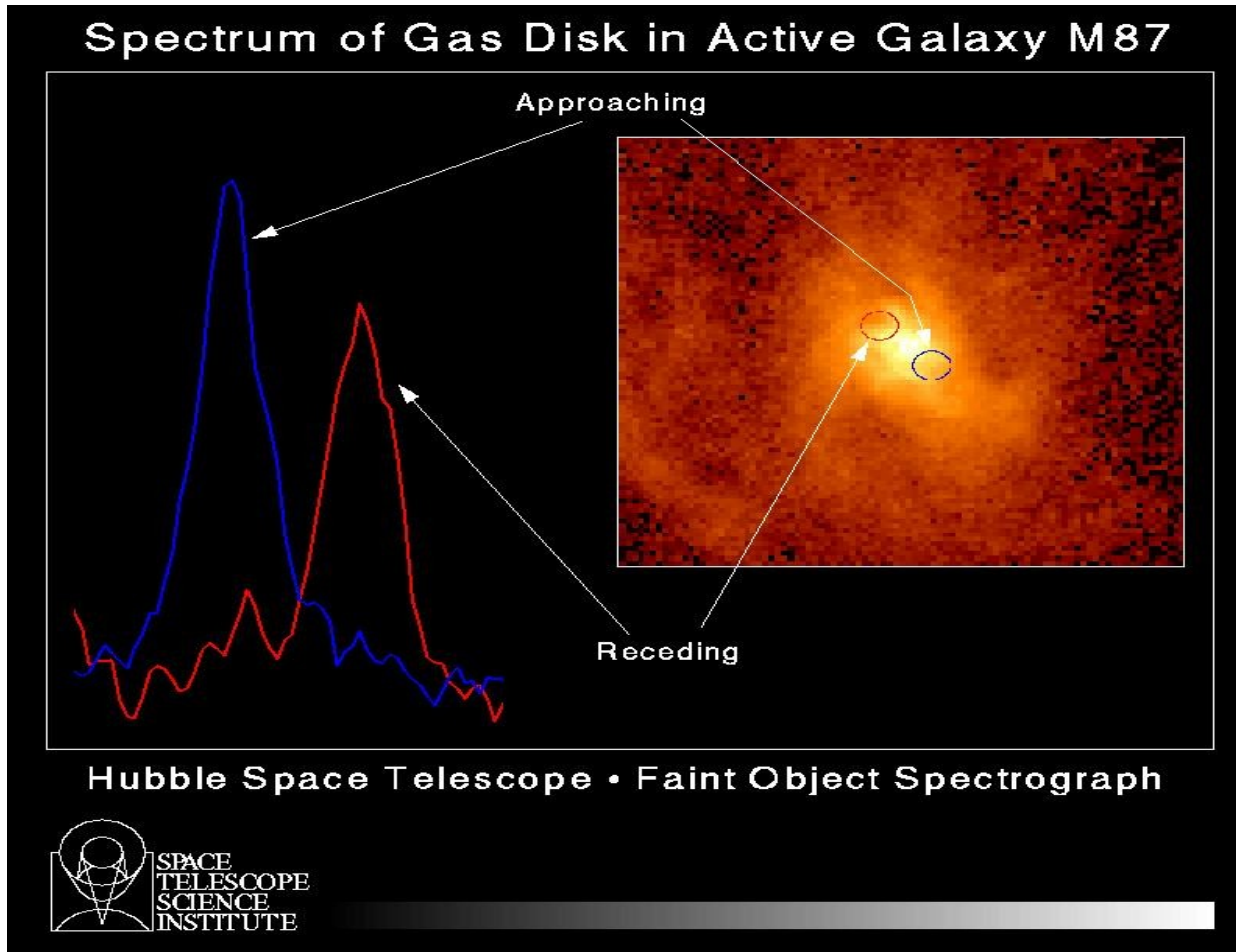

Μέτρηση Ταχυτήτων Κοντά στη Μελανή Οπή M87

Απόσταση: 52 εκ. έτη φωτός (2000 φορές πιο μακριά από τον Sgr A*)

Μετάθεση Doppler γνωστών φασματικών γραμμών: ταχύτητες ~ 550 km/s.

Μάζα: 6.5 δισεκατομμύρια ηλιακές μάζες.

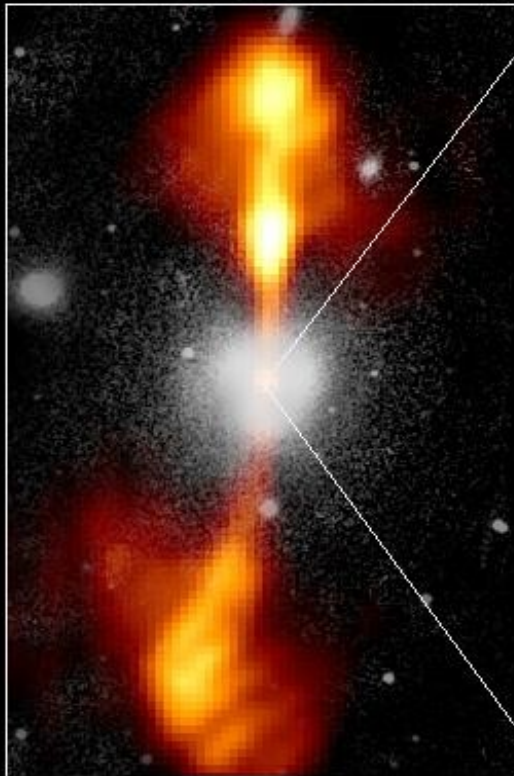

Πίδακας Από Γαλαξιακή Μελανή Οπή

Core of Galaxy NGC 4261

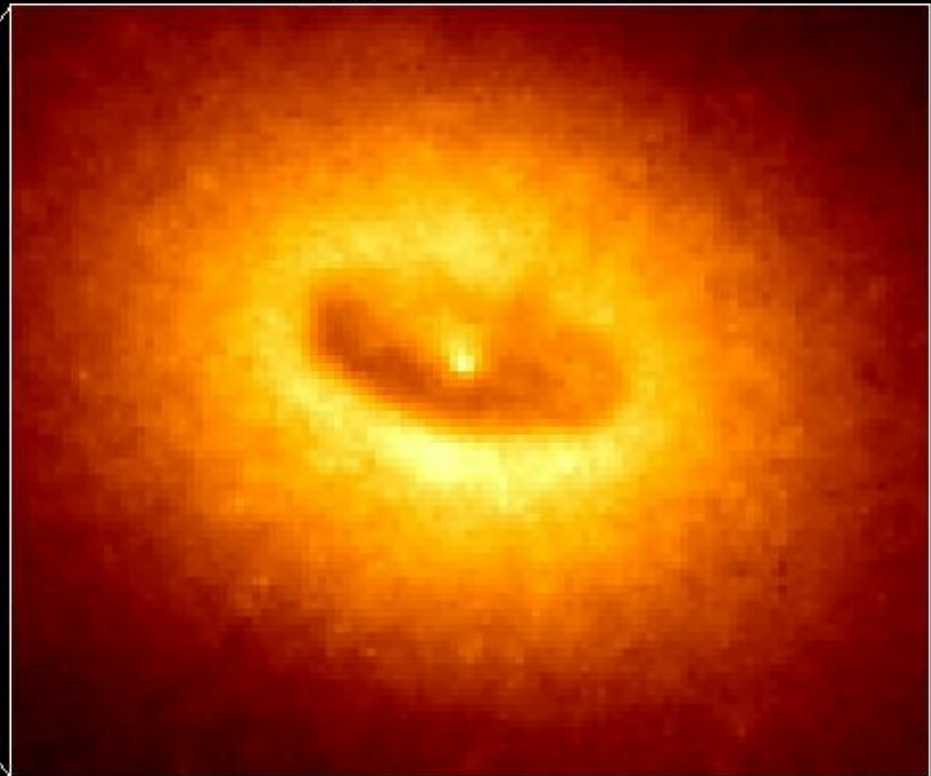
Hubble Space Telescope
Wide Field / Planetary Camera

Ground-Based Optical/Radio Image

380 Arc Seconds
88,000 LIGHTYEARS

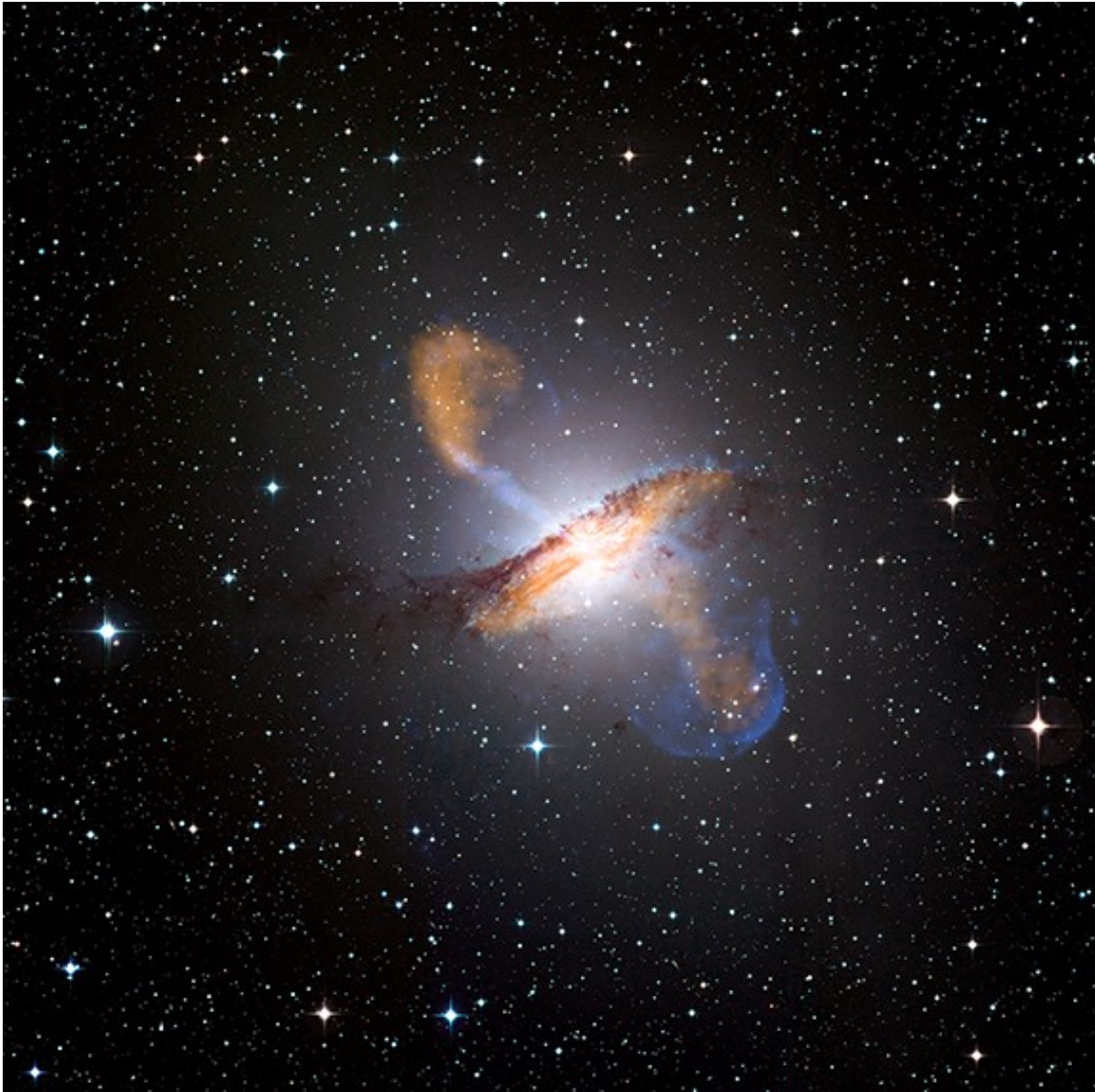
HST Image of a Gas and Dust Disk

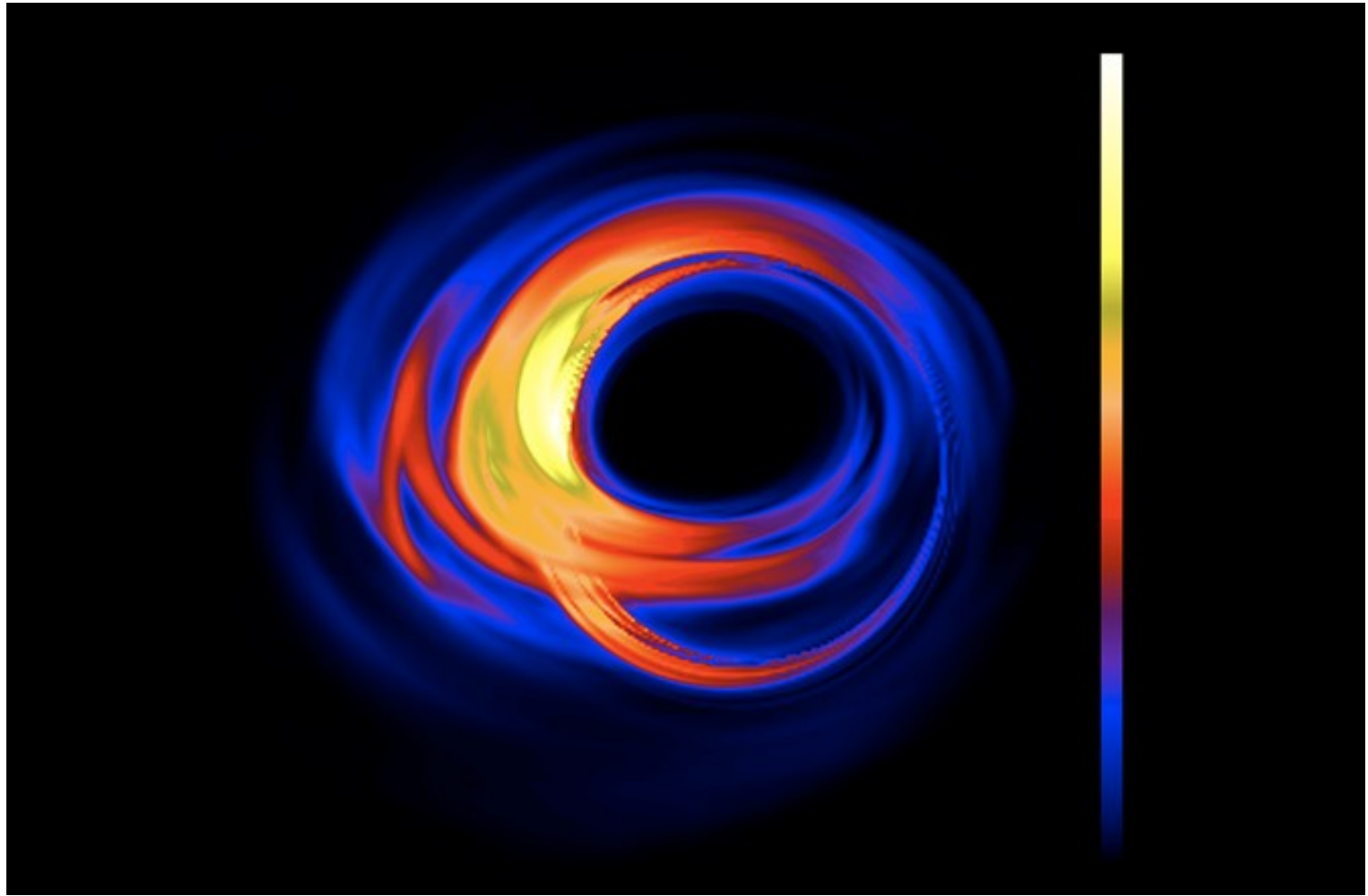
17 Arc Seconds
400 LIGHTYEARS

Συνδυασμός Παρατηρήσεων

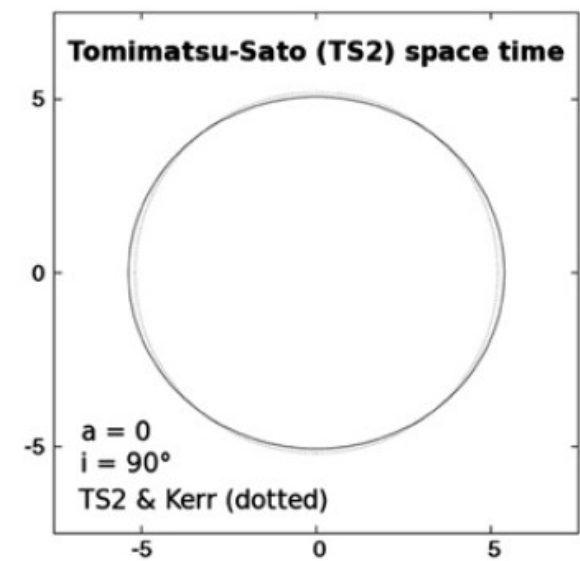
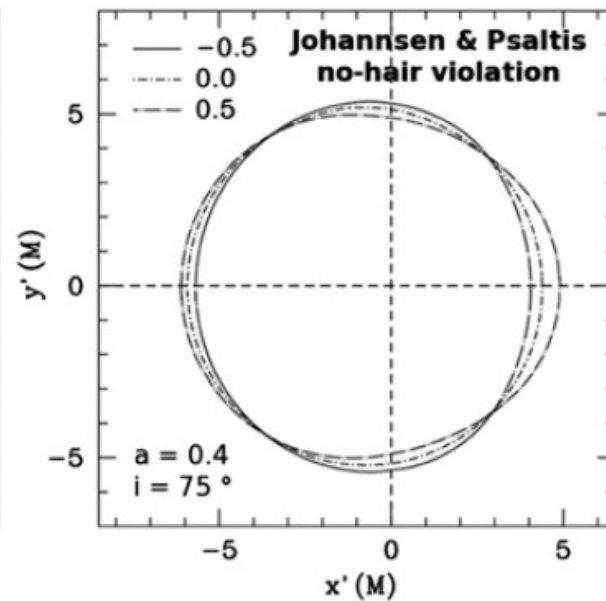
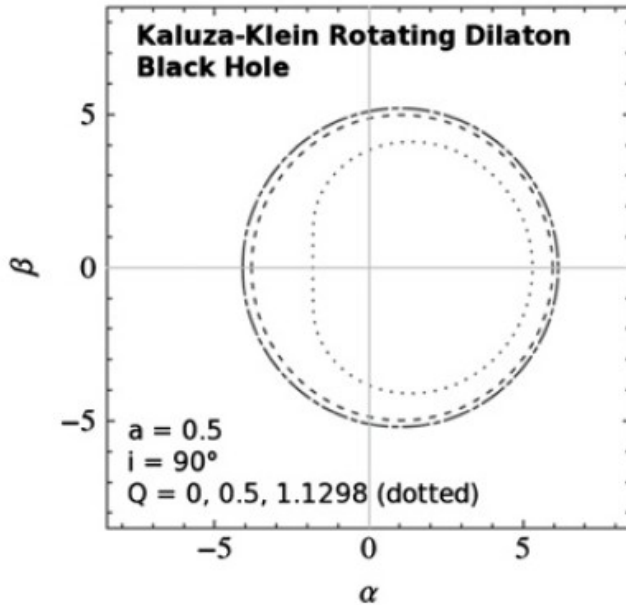
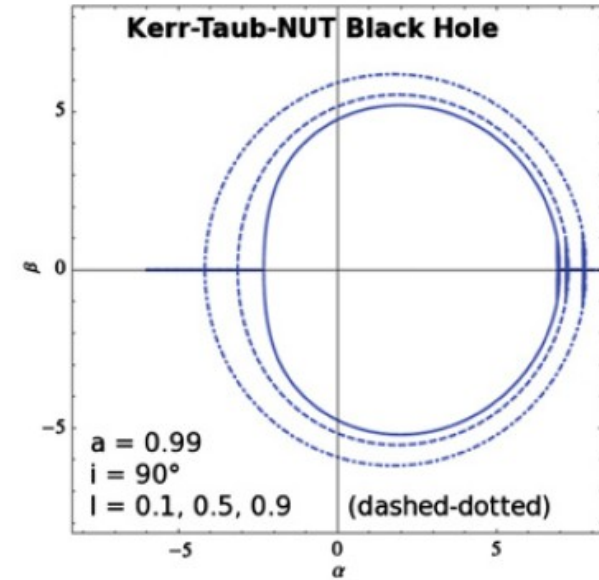
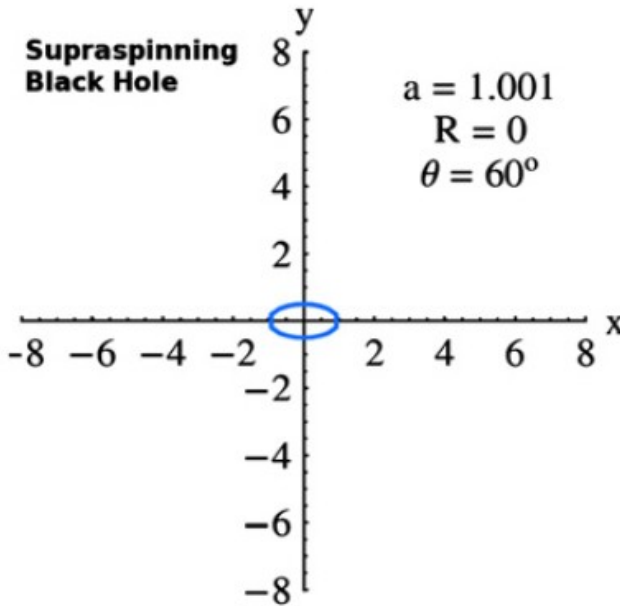
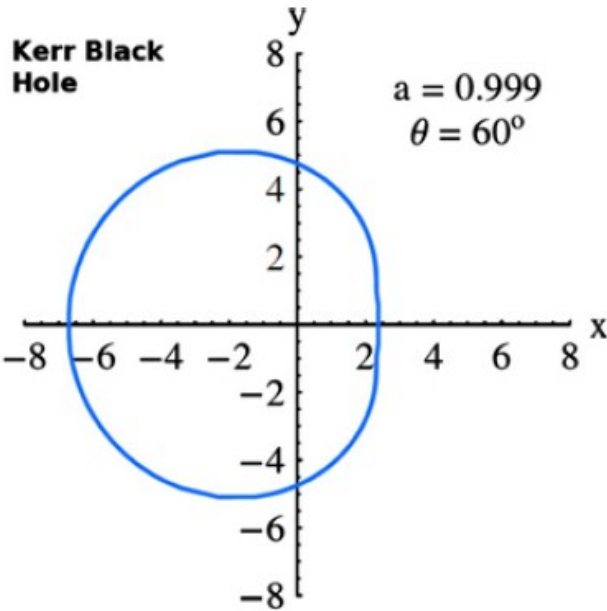
Συνδυασμένες παρατηρήσεις στο οπτικό, ραδιοφωνικό και ακτίνες-Χ

Η σκιά της μελανής οπής

Η σκιά της μ. ο. σύμφωνα με διάφορες θεωρίες

Event Horizon Telescope (EHT)

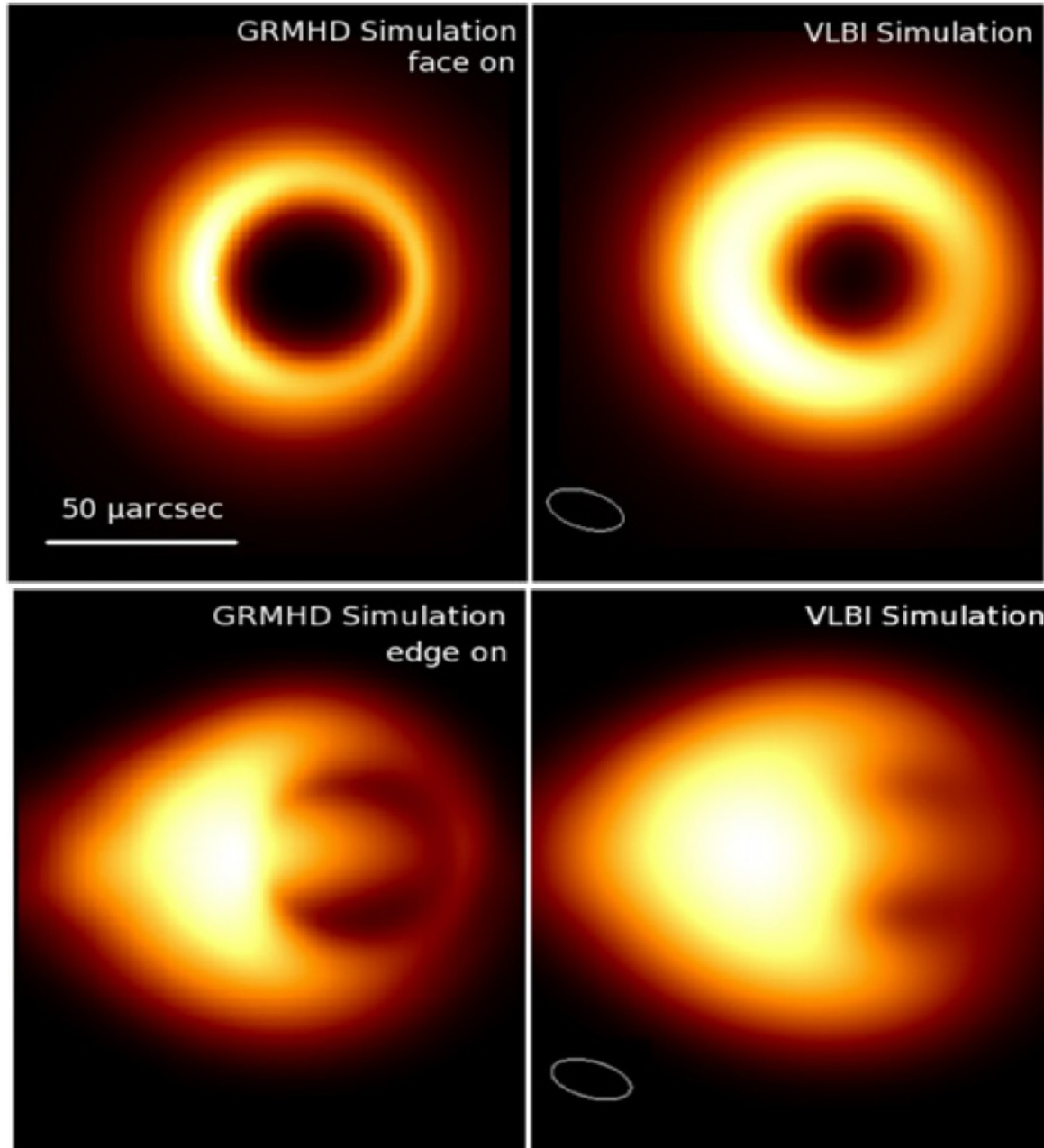
Ένας αριθμός ραδιοτηλεσκοπίων συνδυάζεται συμβολομετρικά, για να πετύχουμε ακρίβεια ίση με ένα τηλεσκόπιο με διάμετρο όση η Γη.

Ραδιοτηλεσκόπιο ALMA στη Χιλή

Αναμενόμενες παρατηρήσεις

ΤΕΛΟΣ

<http://www.astro.auth.gr/~niksterg>